

Csobán László – Szeifer Csaba – Szöllősi Gréta

Helyzetkép a Baranya megyei KSZR-ről

A Könyvtárellátási Szolgáltató Rendszer Szolgáltatásfejlesztési időszakának (2014–2018) félidejéhez érkezve érdemes áttekinteni, hogy miként változott a könyvtári szolgáltatóhelyek ellátása és a könyvtárbuszos szolgáltatás a kezdetek óta Baranya megyében.

Az aprófalvas megyében 301 település található. 2013-ban – a fejlesztési terv készítésekor – 279 település tartozott a Csorba Győző Könyvtár által ellátott települések közé, 2014-ben 282 település, 2015-től pedig 283. A fejlesztési terv kezdete óta nincs ellátatlan település a megyében.

2016-ban az 500 fő alatti települések száma 209 – ezek közül 98 település 200 fő alatti –, ami jól mutatja a lakosság fogyását, mivel 2013-ban csak 86 településen volt ilyen alacsony a lakosság szám.

A Baranya megyei ellátás jellemzői

Jelenleg is kétféle formában működik a könyvtári ellátás: 224 településen telepített szolgáltatóhely van, 59 település kiszolgálása pedig könyvtárbusszal történik. 2014 áprilisától kezdte meg működését a könyvtár második könyvtárbusza, amely 2017-től 30, míg az első busz 29 települést lát el.

Erősséget jelent a megye könyvtári ellátásában, hogy a Csorba Győző Könyvtár Magyarország könyvtárhálózatának része, az ODR tagjaként pedig a szolgáltatások elérhetőségét biztosító, a fejlesztéseket fogadni és koordinálni tudó intézmény, amely jó partneri és naprakész munkakapcsolatot ápol a megye könyvtáraival és más kulturaközvetítő intézményeivel. Előnyt jelent továbbá, hogy 2013-tól a teljes lakosság könyvtári ellátása biztosított a Baranya Megyei Könyvtárellátási Szolgáltató Rendszer (BKSZR) kialakításával. A szolgáltatóhelyeken dolgozó munkatársak helyismerete, önkormányzati és társadalmi kapcsolatai is elősegítik a hatékony ellátást. A könyvtárbuszok esetében erősségnek számít a friss dokumentumok folyamatos biztosítása, a hatékony igénykeltés a felsőfokú végzettségű könyvtárosok segítségével, és az évek során kialakult, jól működő személyes kapcsolatok.

Gyengeséggént jelenik meg a megyei ellátásban, hogy a megyei könyvtár 84 óras kötelező nyitvatartása mellett a fenntartó önkormányzat által engedélyezett 76,25 fős közalkalmazotti státusz nem elegendő a szolgáltatás teljes körű biztosítására. A szolgáltatást igénybe vevők oldalán gyengeséget jelent, hogy az állandó fluktuáció miatt változik a szolgáltatóhelyek személyi állománya, emellett kedvezőtlen vagy éppen elfogadható működési körülmények vannak (pl. az épület vagy a helyiség állapota), hiányos vagy nem könyvtári célokra készült a bútorzat, a beiratkozott olvasó és könyvtárhasználó kevés, a használói érdeklődés nem megfelelő. A buszok esetében problémát jelent a menetrendhez kötött nyitvatartás is, mivel nem lehetséges mindenhol a legideálisabb időben jelen lenni a szolgáltatással.

Lehetőség a megye könyvtári ellátásában, hogy a rendszeren keresztül megvalósulhat a korszerű könyvtári szolgáltatások igénybevételének újszerű ösztönzése, az élethosszig tartó tanulás feltételeinek biztosítása, és a folyamatos használói oktatások megszervezése. Széleskörű könyvtári marketing- és PR-tevékenységgel mód nyílna további támogatók, szponzorok és pályázati források felkutatására, illetve a negyedévente rendezett programok, rendezvények esetén lehetőség van a partneri együttműködés erősítésére más intézményekkel, civil szervezetekkel.

A BKSZR segítségével a szolgáltatóhelyek többségének lehetősége van Magyarországi könyvtárhálózatának aktívabb, eredményesebb részévé válni. A szolgáltatóhelyek munkatársainak megtartott képzések eredményeképpen folyamatosan fejlődik a dolgozók szakmai és a technikai felkészültsége, és az új szakmai értékek iránti fogékonysága. A szolgáltatóhelyek külső megjelenése, bútorzata és arculata a rendszerben zajló marketing- és PR-tevékenységnek, valamint a sikeres forrásszerzéseknek köszönhetően folyamatosan fejlődhet, illetve lehetőségként jelenik meg a KSZR szolgáltatóhelyeinek uniós forrásokból történő támogatása is.

A könyvtárbuszok esetében a könyvtár által közvetített programsorozatokkal felkeltethető az inaktív használók figyelme, lehetőség rejlik a kontaktszemélyek közreműködésének dinamizálásában, a helyi csoportokkal, intézményekkel való közreműködésben, a jármű kiállításában a szolgáltatási időn túli rendezvények, falunapok keretében, de a jármű önmaga is segíti a könyvtári szolgáltatás népszerűsítését.

Veszélyt jelenthet a megye könyvtári ellátására az állami források esetleges apadása, hiszen ezáltal a szolgáltatóhelyek korszerűsítése, fejlesztése is elmaradhat. A szolgáltatóhelyek külső-belső állapotának jelenlegi helyzete is kockázatot hordoz magában, főként, ha a helyi önkormányzat részéről negatív szemlélet és hozzáállás is jelentkezik a működtetésükkel kapcsolatban. A rendszerben kevés a könyvtáros végzettségű munkatárs, a megnövekvő feladatokhoz képest – különösen a kistélepléseken – probléma a könyvtáros és informatikai ismeretekkel rendelkező szakemberek hiánya, illetve a szolgáltatóhelyeken dolgozók eltérő tudása. Az ország olvasási kultúrájának átalakulása (különösen a fiatalok esetében), és az aktív könyvtárhasználók számának csökkenése nehezíti a BKSZR-szolgáltatás szervezését. A könyvtárbuszok esetében veszélyt jelent, hogy a megye alsóbb rendű útszakaszainak rossz állapota miatt nő a szervizköltség, illetve a szélsőséges időjárási viszonyok, a jármű IKT eszközeinek meghibásodása és a műholdas szélessávú internetkapcsolat időleges akadozása akadályozhatja a szolgáltatást, továbbá a kontaktszemélyek negatív attitűdje is hátrálthatja az optimális működést.¹

Szolgáltató könyvtár

Az indulás óta változatlanul négy városi könyvtár egy-egy munkatársa kapcsolódik be a megyei KSZR-szolgáltatás működtetésébe, így áll össze az összesen 9 fő által 5 városból (Pécs: 5 fő, Mohács: 1 fő, Sásd: 1 fő, Siklós: 1 fő, Szigetvár: 1 fő) koordinált, ellátási térségekre felosztott rendszer.² Ezen kívül a könyvtárbuszos ellátásban buszonként két könyvtáros és két gépkocsivezető vesz részt. A rendszer működtetéséért a szolgáltatást nyújtó Csorba Győző Könyvtárban egy osztályvezető felel.

A referensek mobilitását egy gépkocsivezető segíti főállásban, illetve a könyvtárbuszon épp nem dolgozó gépkocsivezetőkkel kiegészülve két járművel oldhatók meg a kiszállítások a megyében.

Jelenleg két fő végzi a KSZR-be érkező dokumentumok feldolgozását, egy fő tartja a kapcsolatot a nyilvános könyvtárakkal, és segíti módszertanilag azokat, egy fő felelős a nemzetiségi ellátásért, két fő pedig a szolgáltatóhelyeken a könyvtár közreműködése segítségével megvalósuló közel 500 rendezvény gördülékény megszervezéséről gondoskodik.

A szolgáltatóhelyekre kihelyezett jelentős mennyiségű informatikai eszköz karbantartásáról 2016 második felétől 2 fő gondoskodik, amit korábban egy külső cég végzett. Egy önkéntes és két kulturális közfoglalkoztatott segíti az osztályon dolgozók munkáját.

Az intézmény minden évben gondoskodik a településeken dolgozók továbbképzéséről is. A könyvtár munkatársai félévente ellátási térségi szakmai napokat (ET napok) tartanak megyszerte. Tavasszal és ősszel is közel 100 munkatárs vesz részt ezeken a továbbképzéseken.

Dokumentumszolgáltatás, BKSZR-állomány

Továbbra is folyamatos az új dokumentumok vásárlása, feldolgozása. A referensek negyedévente szállítják ki ezeket, illetve a Magyar Posta Logisztika szolgáltatás segítségével a kért dokumentumokat rövid időn belül eljuttatják a szolgáltatóhelyekre.

Az elmúlt év során átlag 113 dokumentum került ki egy-egy településre. A KSZR-ajánlás³ az 1000 fő alatti települések esetében évente legalább 150 cím beszerzését javasolja, de erre természetesen hatással van, hogy a megyében nagyon sok az aprótelepülés.

A 2015-ös év egyik újdonságaként közel 1000 diafilmet vásárolt az intézmény, ezzel párhuzamosan diavetítők is kerültek ki a szolgáltatóhelyekre.

2016 végén a BKSZR állománya, a korábbi kistérségi társulásoktól átvett dokumentumokkal együtt 305 592 darab. A BKSZR-raktárban jelenleg 11 580 darab, külső raktárban pedig 4208 darab dokumentum található, a cserelétét 95%-a a szolgáltatóhelyekre került kihelyezésre.

A kistérségi társulásoktól átvett dokumentumok vonalkódolása, feldolgozása (KSZR-esítése) tervszerűen történik. Havonta térségenként egy település teljes kistérségi állománya KSZR-esítésre kerül, illetve megtörténik az állományellenőrzés is.

Az évek során fokozatosan nőtt az időszaki kiadványok iránti igény, 2013 óta közel száz településsel nőtt az előfizetési helyek száma, 50-nel nőtt a címek száma és közel 400 példánnyal több időszaki kiadvány jár a baranyai településekre a kiinduló évhez képest.

Fejlesztések

A KSZR-ajánlás 80-100 m²-es területet jelöl meg ideális könyvtári alapterületnek. 2016-ban 26 szolgáltatóhely felel meg ennek a kritériumnak, ami az összes szolgáltatóhely 11%-a. A szolgáltatóhelyek 59%-a 40 m² vagy annál kisebb alapterületű.

Pozitív változás, hogy az elmúlt két és fél évben a szolgáltatóhelyek 14%-nál növekedett a könyvtári helyiség alapterülete, költözés vagy a helyiség kibővítése által. Folyamatosan újultak meg a szolgáltatóhelyek, történtek kisebb-nagyobb felújítások pl. burkolás, festés, nyílászárók cseréje, fűtés/világítás korszerűsítése. A belső terek megújulása mellett jelentősen nőtt azon települések száma is, ahol új bútorok, polcok, folyóirattartók, asztalok, székek, illetve gyerekbútorok várják a könyvtárba betérőket. Ezek fejlesztése KSZR-forrásból történt.

Fontos kiemelni, hogy a Nemzeti Kulturális Alap Közgyűjtemények Kollégiuma által kiírt *Kistépülések könyvtárainak szakmai eszközfejlesztése, korszerűsítése* című pályázata keretében a megyében 2015-ben 2 szolgáltatóhely bútorzata újulhatott meg, 2016-ban pedig 1 település nyert a pályázaton.

Jelenleg Baranya megye minden településének szolgáltatóhelyén van legalább egy számítógép. 2013-ban az összes szolgáltatóhelyhez viszonyítva, a számítógéppel rendelkezők aránya még csak 78% volt. Az informatikai eszközzel nem rendelkező települések számára vásárolt új gépeken felül a többi településen lecserélésre kerültek az elavult, lassú, rosszul használható számítógépek. A könyvtár összesen 228 számítógépet, 16 laptopot, 128 multifunkciós nyomtatót, 48 db projektort és 56 db vetítővásznat szerzett be a szolgáltatóhelyek számára.

Az elmúlt évek során számos kisértékű eszköz – mint például digitális fényképező, CD- és DVD-lejátszó, tv – került azon szolgáltatóhelyekre, ahol igény mutatkozott ezek beszerzésére. Többféle, közel 2000 kreatív, fejlesztő- és társasjáték színesíti a szolgáltatóhelyek szolgáltatási palettáját.

Jelenleg a szolgáltatóhelyek 95%-ában van internetelés, ami az előző évekhez képest jelentős javulás, hiszen 2013-ban az összes szolgáltatóhelyhez viszonyítva, az internetkapcsolattal rendelkezők aránya csak 88% volt.

A szolgáltatóhelyek alapvető információit tartalmazó Baranya Háló weboldal 2015 végén átalakult. Továbbra is megtalálhatóak rajta a legfontosabb adatok a településekről, továbbá térkép, Corvina-kereső és számos letölthető dokumentum is. Ezen kívül az intézmény két könyvtárbuszáról és a Baranya megyei KönyvtárMozi szolgáltatásról is részletes tájékoztatást nyújt az oldal. Fejlesztése, bővítése folyamatos.⁴

A BKSZR-szolgáltatásról a legnagyobb közösségi oldalon is van lehetőség informálódni, heti több bejegyzés ad hírt, képes beszámolót a megye szolgáltatóhelyein történő eseményekről. 2017 elején 832 követője van az oldalnak.⁵

Rendezvények

A rendezvények koordinálása és megvalósítása az egyik legösszetettebb feladata a szolgáltatásnak. A Csorba Győző Könyvtár 283 településnek biztosít két kisrendezvényt vagy egy nagyot az aktuális év folyamán. Az elérendő cél, hogy a települések könyvtárai az év során legalább négy rendezvényt biztosítsanak a helyi lakosoknak, ebből kettőt a megyei ellátásért felelős Csorba Győző Könyvtár vállal. Az intézmény minden évben frissített

programajánlót állít össze, amelyben minden korosztály számára találhatók programok. Gyermekműsorok, kisebb színházi előadások, bábszínházi műsorok, kézműves-foglalkozások is színesítik a kínálatot, viszont az ún. hasznos információt közvetítő előadásokból a jövőben többet szeretnénk kínálni. Az utóbbihoz sorolhatóak azok a programok, előadások, amelyek az életminőségük javulását segítő tudáshoz juttathatják a helyieket.

A Csorba Győző Könyvtár minden évben bekapcsolódik az országos szakmai szervezetek által indított rendezvénysorozatokba. A tavaszi Internet Fiesta és az őszi Országos Könyvtári Napok rendezvényeibe a szervezők az ország összes könyvtárát igyekeznek bevonni. Baranya megyében a Csorba Győző Könyvtár felelős a megyei koordinációért. Országos szinten Baranya megye a legaktívabbak közé tartozik, hiszen az ellátott települések több mint fele általában csatlakozik a felhívásokhoz. Az országos szervezők kezdeményezései és témaajánlatai mellett az intézmény is segíti a szolgáltatóhelyeket, s általában totóval, kvízzel és egyéb kisebb játékokkal készül. A könyvtárbuszos települések szintén csatlakoznak a két országos kezdeményezéshez. A buszokon dolgozó könyvtárosok totókkal, kvízzel vagy akár egy-egy kézműves foglalkozással szölik meg az olvasókat.

A Baranyai KönyvtárMozi első éve

A 2015 októberében elinduló országos KSZR-szolgáltatáshoz, a KönyvtárMozihoz 13 baranyai szolgáltatóhely csatlakozott. 11 telepített könyvtári szolgáltatóhelyen és a két könyvtárbuszon indult újtára az új szolgáltatás, amely a vizuális kultúrát viszi el az aprótelepülések lakosságához. Az induláskor csatlakozott 13 KönyvtárMozi helyszínhez 2016-ban további 39 szolgáltatóhely csatlakozott. Október végéig országosan több mint 18 500 könyvtárhasználó vett részt a programokon, ebből az 52 baranyai KönyvtárMoziba 4335-en látogattak el. Baranyában 2016-ban 238 előadást tartottak, több mint 2400 óvodás és kisiskolás, s közel 1700 felnőtt látogatott el, illetve megközelítőleg 300 fő vett részt a vetítéseken a 60 év feletti korosztályból. Azokon a településeken vesznek részt szép számmal a könyvtárhasználók a programokon, ahol a szolgáltatóhely együtt tud működni az óvodákkal, iskolákkal, ifjúsági és nyugdíjas klubokkal, civil szervezetekkel. Baranya megye valamennyi ellátási térségében az aktív, jól működő és technikailag jól felszerelt szolgáltatóhelyeken egyre népszerűbb a KönyvtárMozi, ami a szabadidő kulturált eltöltésén túl igazi közösségépítő funkciót is betölt.

Az elmúlt évek fejlesztéseinek köszönhetően pozitív irányba változott a megye kitelepülési könyvtárainak helyzete, remélhetőleg a szolgáltatásfejlesztési időszak lezárulta után is folytatódhat a megkezdett munka, és hasonló ütemben újulhatnak meg a szolgáltatóhelyek.

JEGYZETEK

1. Szabolcsiné Orosz Hajnalka (összeáll.): Baranya megyei könyvtár-ellátási szolgáltatás öt éves fejlesztési terve. Pécs, Csorba Győző Könyvtár, 2013. [Munkaanyag]
2. Ellátási térségek 2017-ben: Mohácsi ET (27 település), Pécsi ET (23 település), Pécsváradi ET (24 település), Sásdi ET (25 település), Sellyei ET (27 település), Siklósi ET (27 település), Szentlőrinci ET (22 település), Szigetvári ET (26 település), Villányi ET (23 település), Könyvtárbusz 1. (29 település), Könyvtárbusz 2. (30 település).

3. Könyvtárellátási Szolgáltató Rendszer: Ajánlás: 2. átdolg. kiadás. Kecskemét: Bács-Kiskun megyei Katona József Könyvtár, 2016 http://www.bacstudastar.hu/c/document_library/get_file?uuid=320b03eb-938b-4706-93a0-a91de5346e5a&groupId=10804 (Letöltés ideje: 2017.01.24.)
4. Elérhetősége: <http://bkszr.csgyk.hu/>
5. Elérhetősége: <https://www.facebook.com/bkszr>

*A Csorba Győző Könyvtár
kettes számú könyvtárbusza
30 baranyai településen lát el
könyvtári szolgáltatást*

